Miturile esenţiale

de Sergiu Someşan din volumul "Aproape îngeri", editura Cartea Românească, 2004,
ediţia a doua editura Vremea, 2005
email
sergiu_somesan @yahoo.com

„După cum spuneau vechii greci, încă de acum două mii de ani, nu gladiatorii, histrionii şi curtezanele vor rămâne în amintirea oamenilor peste veacuri, ci poeţii, gânditorii şi filozofii. Şi totuşi, dacă privim în jurul nostru vedem că tentaţia clipei este atât de mare, încât nimeni nu pare să dorească a-i rămâne numele în amintirea urmaşilor. Toată lumea vrea să trăiască clipa! Luaţi la întâmplare câţiva tineri pe stradă şi întrebaţi-i ce aspiraţii au. Cei mai mulţi ar dori să devină fotbalişti, cântăreţi – eventual de manele –, iar fetele, toate fără nici o excepţie, modele! Incultura, sub forma ei cea mai agresivă, nu numai că năvăleşte violent, clipă de clipă, în viaţa noastră, dar mai este şi zgomotoasă şi viu colorată."

Vocea prezentatorului se auzea înfundat din cauza apei care îi intrase în urechi, dar fără îndoială că avea dreptate. Cum dreptate avea şi Tudose să nu îi placă ora şase dimineaţa, după ce ani de-a rândul se sculase la şapte şi jumătate. Era ideea noului director, numit săptămâna trecută în funcţie: „Chiar dacă suntem un institut de cercetări, nu văd nici un motiv să ne apucăm de lucru la nouă, ca boierii. De luni, toată lumea la ora şapte să înceapă munca! Portar, cercetător şi femeie de serviciu."

La urma urmei, nu era o diferenţă aşa de mare, dar ora lipsă de somn părea să îi fi dat peste cap toate micile obişnuinţe. Timpii dintre făcutul cafelei şi bărbierit nu s-au mai sincronizat şi jumătate din cafea s-a scurs pe aragaz. A băut-o, atâta câtă i-a mai rămas, în faţa televizorului, butonând telecomanda, încercând să afle cum va fi vremea şi în loc de asta ascultând o altă emisiune culturală.

„Dezvrăjirea lumii, desacralizarea ei, pierderea legăturii cu miturile esenţiale ale omenirii duc, în fond, la îndepărtarea omului de esenţa sa; la mecanizarea şi automatizarea fiinţei umane până la pierderea identităţii şi a legăturii cu transcedentalul. Priviţi la cei din jur când sunteţi într-un tramvai şi ajungeţi lângă o biserică: mâna celor de lângă voi mimează mecanic un gest care de multă vreme pentru ei nu mai înseamnă nimic. În ochii lor nu vezi nici o lumină, în sufletul lor nu simţi nici o tresărire: au plătit obolul de cruci pe ziua în curs, aşa că pot să îşi vadă mai departe de viaţa lipsită de ţeluri, simplă înşiruire nesfârşită de sterotipisme dinamice...”

Moderatorul vorbea interesant, dar cafeaua, multă-puţină câtă fusese, se sfârşise, aşa că termină în fugă îmbrăcatul şi se repezi pe scări în jos să prindă tramvaiul de şase şi un sfert. De la chioşcul de ziare cumpără în ultimul moment „Viaţa culturală”, cu gândul să aibă de citit în tramvai. Avea de mers şapte staţii, până tocmai în partea cealaltă a oraşului, aproape în câmp, ca şi cum Institutul ar fi fost cine ştie ce factor poluant.

Nu găsi în tot tramvaiul decât un singur loc. Era în spatele cabinei vatmanului şi, cum toate celelalte scaune erau aşezate cu faţa spre el, avea impresia că este dirijorul unui cor muncitoresc. Pentru că toate locurile erau ocupate de muncitori, unii chiar în salopete, care îl priveau întunecaţi. Din difuzorul aflat deasupra lui se auzea un tânguit de manele, dar încercă să nu îl bage în seamă, cum nu băgă în seamă nici discuţiile reluate imediat ce tramvaiul porni. Era luni şi se vedea că unii se desprindeau greu de obiceiurile week-end-ului prelungit, pentru că o sticlă începu să fie purtată din mână în mână. Deschise ostentativ „Viaţa culturală”, pregătit să se refugieze în lectură următoarea jumătate de oră.

Încă pe prima pagină găsi un ciclu de articole reunite sub un supratitlu incitant: „Cultura, un produs perisabil?”. Primul articol promitea să fie interesant, aşa că se cufundă în lectura lui, încercând să facă abstracţie de lălăielile difuzorului şi de discuţiile de dincolo de cortina fragilă a revistei: „Mare parte dintre oameni nu citesc nici un cotidian şi folosesc televiziunea drept unică sursă de informare. S-a stabilit în urma unor sondaje că 95% dintre liceeni privesc în fiecare zi la televizor, iar dintre aceştia, doar 8% citesc zilnic ceva, de obicei presa sportivă. În general, violenţa acoperă 90% din programe. Alternativa violenţei televizuale este sportul sau divertismentul ieftin, adesea grobian, cu glume licenţioase şi muzică uşoară, care nu e decât o formă de lascivitate ritmată. 40% dintre liceeni preţuiesc manelele. Sub pretextul «naturaleţei», al

«dezinvolturii» şi al «aplombului», majoritatea prezentatorilor acestui tip de emisiuni vorbesc folosind un vocabular ce frizează sau chiar intră masiv în sfera vulgarităţii, a mahalagescului; unii escaladează constant culmile grotescului greţos şi deviant…"

După invectivele care se intersectau furioase pe deasupra scaunelor, se părea că problemele ridicate de autorul articolului nu îi preocupau absolut deloc pe cei din tramvai.

„Henţ sau ofsaid?", asta era marea dilemă a celor din faţa lui, şi întrebarea obsedantă şi zbierată interfera în mod neplăcut cu dilema care îl frământa pe autorul articolului, şi anume dacă este posibil ca, în condiţiile în care invadanta cultură audio-video a devenit omniprezentă în viaţa noastră, cultura scrisă mai poate avea vreo şansă. Nu îi fu dat să afle răspunsul pentru că, asemenea săbiei pe care o folosise Alexandru Macedon să taie nodul gordian, o mână aspră şi brutală trase în jos pavăza subţire a revistei, făcând loc unei sticle cu rachiu.

— Bea! spuse o voce răguşită, şi ochii negri şi tulburi care îl priveau îi amintiră în mod neplăcut de Germinalul lui Zola.

Înainte de a-şi da seama ce face, apucă sticla şi, ţintuit cu privirea de cel din faţa lui, un zdrahon mustăcios de vreo doi metri, îmbrăcat într-o salopetă murdară, luă un gât de băutură. Se înecă, tuşi, scuipă, dar ochii din faţa lui îl priviră neînduratori:

— Mai bea o dată! Pe urmă să ne spui dacă în minutul 23 a fost henţ sau ofsaid.

În ciuda tăriei băuturii, întârzie cu sticla la gură cât mai mult, forţându-şi mintea să găsească un răspuns plauzibil: „Henţ sau ofsaid?" Probabil că ieri avusese loc vreun nenorocit de meci. Butonase după-amiază telecomanda, căutând o emisiune cât de cât convenabilă. Pe unul din canale zbierase cineva ceva despre un henţ. Tramvaiul opri în prima dintre cele şapte staţii, dar nimeni, nici măcar Tudose nu observă asta. Avea să fie un drum mai lung ca de obicei, gândi el şi mai luă o gură de rachiu, de data asta fără să i-o ceară nimeni. Tramvaiul porni zdrăngănind, el lăsă revista în jos şi înapoie sticla:

— Henţ a fost, spuse cu hotărâre.

În timp ce jumătate dintre ocupanţii tramvaiului izbucniră în chiote de bucurie, ceilalţi păstrară o tăcere rău prevestitoare. Printre ei şi mustăciosul din faţa lui, care îl privea încruntat, cu o privire bănuitoare. Îi luă sticla şi trase şi el un gât bun, apoi întrebă mohorât:

— Cine a făcut henţ?

De data asta memoria nu îl mai ajută, şi ridică neputincios din umeri.

Mustăciosul mai trase un gât, apoi în tăcerea grea care se lăsase întrebă:

— Ce echipe au jucat ieri?

Clipele au prins a se scurge încet pe lângă Tudose şi din spatele tramvaiului au început a se auzi murmure ameninţătoare. Fără să se întoarcă, mustăciosul întinse spre ei o mână mare cât o lopată, şi murmurele încetară imediat. Apoi, cu o viteză neaşteptată, mâna se îndreptă spre el, îl prinse de reverele sacoului, îl ridică fără un efort aparent şi-l arătă celorlalţi ca pe un trofeu de mare preţ:

— Fraţiiilooor! zbieră cu un glas subţire mustăciosul.

Tremoloul de primadonă al mustăciosului l-ar fi făcut în alte condiţii să râdă, dar aşa, cum era agăţat la capătul căngii umane care îl vântura prin aer, ăsta era ultimul lucru la care se gândea Tudose. Insensibil la gândurile lui, mustăciosul îşi continuă spectacolul:

— Fraţiiilooor! Ăsta nici nu ştie ce echipe au jucat ieri!

Şi, ca să nu mai fie nici o îndoială despre cine era vorba, îl scutură bine pe Tudose până când ochelarii îi ajunseră pe vârful nasului.

Cu o mişcare instinctivă şi-i împinse înapoi, în timp ce era scuturat tot mai tare şi ridicat tot mai sus, ca să îl vadă toţi.

— Ce facem cu el, fraţiiilooor? întrebă mustăciosul, dar se vedea treaba că întrebarea era uşor retorică, deoarece, purtându-l mai mult pe sus, acesta se apropia tot mai mult de uşa tramvaiului.

— Afară cu el!

Unanimitatea deplină a strigătului l-a lămurit pe Tudose că reprezentanţii clasei muncitoare nu erau la prima acţiune de acest gen. Nu l-au uimit aşadar peste măsură nici ghionturile primite şi nici şutul în fund cu care a fost ajutat să ajungă în patru labe pe peronul staţiei.

— Ia-ţi şi hârţoagele cu tine! a strigat unul din tramvai, şi pagini din „Viaţa culturală” au prins a zbura pe lângă el, aşezându-se în cele din urmă obosite într-o băltoacă.

Se ridică de jos şi începu să se şteargă în timp ce tramvaiul se îndepărta huruind. Se aşeză câteva minute pe o bancă să-şi revină, apoi de la chioşcul din staţie îşi mai cumpără

un exemplar din „Viaţa Culturală”. Articolele despre fragilitatea artei promiteau să fie mai interesante decât se arătau la prima vedere. Începu să citească încă un articol, cu gândul să lase să treacă pe lângă el vreo două tramvaie ca sa fie sigur că nu avea să mai întâlnească în el muncitori. În operele literare, unitatea şi coeziunea lor erau subliniate prin frumoase figuri de stil, dar în viaţa reală lui Tudose i se părea că solidaritatea lor era direcţionată complet greşit.

„Valori morale care garantează perenitatea şi perpetuarea culturii, ca decenţa, discreţia, delicateţea, gingăşia, tandreţea, solidaritatea, sunt ridiculizate prin înlocuirea cu un cult al succesului-cu-orice-preţ, al banului, al învingătorului prin orice mijloace (pumn, glonţ, viclenie), al individualismului cinic, al şmecheriei agresive. O rapidă scrutare a evoluţiei răului (adică a subculturii, a violenţei, a grosolăniei, a prostului-gust) în televiziune va evidenţia amploarea globală a fenomenului şi anihilarea actului cultural, prin transformarea lui în “marfă”, valoare-preţ, şi degradarea rolului filozofico-existenţial al culturii. Ar trebui, în aceste condiţii, să fie iniţiate veritabile «cruciade culturale şi morale» pentru ca adevărata cultură să îngăduie indivizilor să supravieţuiască în societatea mecanizată a aşa numitelor soap-operas, a muncii alienante, a publicităţii stupide şi a mijloacelor de comunicare în masă îndobitocitoare. Nu este greşit să folosim sintagma imperialism cultural, dacă ne referim la răspândirea internaţională a modelelor de emisiuni stupide. Emisiunile culturale, puţine câte mai sunt, au fost împinse cu bună ştiinţă la ore imposibile din noapte, făcând în schimb loc, la orele de maximă audienţă, falselor vedete care sunt vârâte pe gâtul oamenilor din nevoia de a aduce public, o audienţă cât mai mare, lipsită de orice scrupule şi aducătoare de profit. Rezultatul firesc al acestui fenomen este o dramatică prăbuşire a sistemului tradiţional de valori.”

Prins de frumuseţea articolului, abia într-un târziu ridică ochii de pe el şi văzu că la geamurile tramvaielor care treceau din sfert în sfert de oră nu se mai vedeau feţele întunecate ale clasei muncitoare, fiind înlocuite de chipuri nevinovate de copii care mergeau la şcoală. Împături cu grijă revista şi îndrăzni iar să se urce. Şi de data asta, deşi erau mai multe locuri libere, se aşeză tot pe scaunul din spatele cabinei vatamanului, şi se pregăti de lectură, ascultând numai cu jumătate de ureche discuţiile adolescenţilor de lângă el. Nici nu le înregistră, fiind sigur ca era vorba de note, examene, referate şi lecţii recapitulate în grabă. Tramvaiul pornise deja, când în faţa şinelor apăru dintr-o dată un

puşti, ridicând mâna. Se vede treaba că vatmanul îl cunoştea, deoarece opri brusc, fără să-i spună o vorbă. Din spatele chioşcului de ziare, mergând alene, se apropiau câţiva tineri. Turul pantalonilor căzut undeva pe la genunchi, ţigara lipită şmechereşte în colţul gurii şi mâinile vârâte în buzunare până la coate fu tot ce zări prima dată la ei. Pe urmă, deşi tramvaiul aştepta, le văzu mersul agale, indolent, ca şi cum ar fi fost siguri că tramvaiul nu avea să plece fără ei. Abia când urcară toţi, tramvaiul o luă din loc smucindu-se greoi. După graba cu care cei mici le făcură loc, Tudose îşi dădu seama că erau cunoscuţi. Unul dintre ei păşi alene pe culoar şi, ajuns la cabina vatmanului, îi bătu în uşa metalică să-i deschidă. Îi dădu o casetă şi, peste câteva clipe, din difuzoarele tramvaiului începu să se reverse o cacofonie de sunete peste care cu greu se putea auzi vocea stridentă a unui tânăr ce părea că vrea să comunice lumii ceva. Încercă să facă abstracţie de zgomotul din jur şi căută continuarea articolului: „Această invazie a prostului-gust duce la dispreţuirea culturii înalte. Oamenii nu mai citesc cărţi şi nu mai văd filme de artă. Ba mai mult, au un sentiment de desconsiderare faţă de ele. Subcultura video dă naştere sub ochii noştri la o altă generaţie. E suficient să treceţi o dată pe lângă o librărie care are în preajmă o sală de jocuri video. În librărie, câţiva cititori stingheri, în general între două vârste, răsfoiesc cărţile, în timp ce alături, într-o sală pe sfert cât librăria, se înghesuie o mulţime de jucători. Privirea fixă, sunetele guturale şi mişcările sacadate te duc cu gândul la o posibilă involuţie a speciei umane. Sau o altfel de evoluţie, deşi, privindu-l şi ascultându-l pe unul dintre ei mai mult timp, mintea îţi fuge fără să vrei la un câine din laboratorul lui Pavlov. Un câine ceva mai evoluat, căruia în loc de mâncare i se pun în faţă – pentru a obţine un set precis de mişcări şi reacţii – lumini şi umbre colorate. Căci incultura, după cum s-a mai spus de atâtea ori, nu este numai agresivă, ci şi foarte frumos colorată.”

Lăsă revista pe genunchi, cu gândul să-i arate articolul şi colegului de birou. Căzut pe gânduri, abia observă că la următoarea staţie mai urcă un val de tineri. După sunetele guturale de recunoaştere cu care au fost întâmpinaţi şi după graba cu care elevii din clasele mici se refugiară grămadă în spatele tramvaiului, Tudose îşi dădu seama că drumul care îi mai rămăsese avea să îi pară extrem de lung. O sticlă, de data asta cu o băutură mai fină, începu să fie trecută din mână în mână şi interpretul din difuzoare se porni să se tânguie mai aritmic ca niciodată despre mama lui pe care o adora. Sau poate

că o ura, pentru că nu se auzea prea bine, şi nici engleza în care cânta nu avea un accent cunoscut.

De data asta nu ar fi putut spune că a fost dat jos şi îmbrâncit. Nimeni nu s-a atins de el; atât numai că la un moment dat a ridicat ochii de pe revistă şi a văzut cum buzele celor din faţa lui se mişcă tăcute mimând cântecul aritmic de la difuzor. Imaginea a 20 de guri schimonosindu-se mute la el şi părând că vor să îi spună în tăcere acelaşi lucru a fost mai mult decât a putut suporta, şi a coborât ca în transă la prima staţie. Se uită posomorât la ceas: era opt şi jumătate, deci până la urmă tot la nouă, ca şi până acum, va ajunge. Nici nu voia să-şi închipuie ce va zice noul director când îl va vedea la ora asta. Precis îşi va închipui că este un gest de frondă şi că a făcut-o intenţionat. Cum mai avea numai două staţii, se întrebă dacă nu ar fi mai bine să meargă pe jos. Amintindu-şi de cei doi kilometri care îl mai despărţeau de Institut, se hotărî să meargă totuşi cu tramvaiul. Mai ales că, de câteva zile, vedea o tânără fragilă şi drăguţă aşezată de fiecare dată undeva pe scaunele din spate. O bănuia a fi studentă, fiindcă mereu o vedea citind foi acoperite cu un scris mărunt pe care le scotea una câte una dintr-o mapă subţire de plastic. Lăsă să treacă tramvaiul de jumătate şi se urcă în următorul, cel cu care mergea de obicei. Respiră uşurat când ajunse în atmosfera familiară şi cunoscută. Câteva gospodine care mergeau la piaţă, câţiva pensionari care îşi duceau nepoţii la grădiniţă şi, pe ultimul rând de scaune, în spate, citind ca de obicei, era fata. Voia de mult să schimbe câteva vorbe cu ea şi acum i se oferise un prilej bun. Era sigur că îl va compătimi pentru incursiunea lui prin lumea „celor care nu citesc".

Se apropie de ea căutându-şi cuvintele, cu gândul de a-i povesti cât mai fidel câte ceva din întâmplările acelei dimineţi, dar fata îl privi înspăimântată când se aşeză lângă ea. Ba chiar se trase mai într-o parte, întorcând faţa.

— Ştii ce mi s-a întâmplat? începu el să spună, dar nu putu continua, pentru că ochii măriţi de spaimă ai fetei îi dădură de înţeles că ea nu îl asculta.

Încercă să o liniştească, şi îşi dădu seama că din gât îi ieşeau numai câteva sunete guturale, onomatopee ciudate care o înspăimântară şi mai mult.

„Incultura, spre deosebire de lipsa de cultură, nu este numai agresivă, ci şi contaminantă." Oare citise asta în articolul din revistă, sau auzise la televizor azi dimineaţă? Nu era sigur, oricum nu mai conta, pentru că fata de lângă el începu să îşi

strângă hârtiile, pregătindu-se să coboare. Până acum coborâse de fiecare dată în aceeaşi staţie cu el. Ce se întâmplase oare?

Îşi simţi dintr-o dată hainele îmbibate de mirosul celor care îl îmbrânciseră jos din tramvai, câţiva erau în salopete care nu fuseseră de multă vreme spălate; ţuica proastă pe care o băuse – o parte parcă se vărsase chiar pe el – îşi trimitea mirosul puternic în jur.

Se ridică în picioare şi încercă să se aranjeze puţin; îndreptă cravata şi se scutură de praful pe care îl adunase de pe peronul staţiei unde fusese trimis de-a berbeleacul. Scoase o lamă de gumă şi o mestecă ostentativ de câteva ori:

— Ei, acum e bine? o întrebă el, încercând să pară glumeţ.

Se pare că nu găsise tonul corect, pentru că fata se ridică în picioare şi se îndreptă grăbită spre uşă. Întinse mâna să o oprească, dar nu prinse decât mapa subţire de plastic în care ea îşi ţinea foile. Chiar atunci tramvaiul opri şi fata coborî fără să mai privească înapoi. Vru să coboare după ea să-i înapoieze mapa, dar tramvaiul porni brusc, făcându-l să se clatine. Se aşeză pe locul fetei şi privi dosarul subţire rămas amintire de la ea. Pe copertă, cu litere mari de tipar, scria: „MITURILE ESENŢIALE”. Răsfoi abătut foile şi sub ochi îi căzură câteva versuri din „Epopeea lui Ghilgameş”:

„Când vru în sfârşit să se ducă
la turma sa de gazele
şi la prietenii săi dintotdeauna,
aceştia au luat-o la fugă.
Văzându-l pe Enkidu că se apropie,
gazelele o iau la fugă,
şi vechii lui prieteni
o iau şi ei la fugă.
Animalele pure şi nevinovate ale pădurii
se feresc înspăimântate de apropierea lui
şi nu îl mai recunosc.
Enkidu vru să sară şi să fugă după ei,
dar trupul îi era vlăguit,
genunchii îi erau înţepeniţi,

în timp ce turma lui de animale nevinovate

se depărta în fugă.”

În josul paginii, cu scrisul mărunt şi egal, fata adăugase: „Schimbarea mediului cultural, prin forţă sau persuasiune, sau numai pentru că este o modă urmată de cei mulţi, poate duce la pierderea comunicării cu fiinţa noastră interioară şi, în fond, la pierderea inocenţei”.

Tudose puse în tăcere dosarul de plastic lângă el; se simţea mirosind a rachiu ieftin, a ulei ars luat de pe vreuna dintre salopetele celor care îl îmbrânciseră jos din tramvai, şi în minte îi vâjâia melodia lipsită de ritm a liceenilor.

Se întoarse şi privi în urmă pe geamul din spate al tramvaiului: în staţie, silueta de gazelă fragilă şi atât de inabordabilă a fetei se pierdea, parcă pentru totdeauna, în depărtări.

de Sergiu Someşan din volumul “Aproape îngeri”, editura Cartea Românească, 2004,
ediţia a doua editura Vremea, 2005
email
sergiu_somesan @yahoo.com